

UCZCZENIE GERHARTA HAUPTMANNNA I ARNOLDA ZWEIGA W NRD

I. NRD w roku hauptmannowskim

Oficjalne uroczystości związane z setną rocznicą urodzin Gerharta Hauptmanna zainaugurowano w dn. 14 XI 1962 r. na cmentarzu przyklasztornym w Hiddensee k. Rugii, gdzie na życzenie pisarza złożono jego szczątki w 1946 r. Przy wyborze tego miejsca zdecydowało obok przywiązania pisarza do Rugii, pochodzącego z okresu młodzieńczego jego życia, także i to, że w wyniku porozumienia, jakie z Hauptmannem zawarł ówczesny delegat *Kulturbundu*¹, Johannes Becher, miał on przenieść się do NRD i współpracować z wszystkimi postępowymi siłami nad odrodzeniem kultury niemieckiej. Śmierć przeszkodziła Hauptmannowi w wykonaniu tego zamiaru, niemniej zwłoki jego przeprowadzono, zgodnie z życzeniem pisarza, do Hiddensee.

W czasie uroczystości na cmentarzu w dn. 14 XI 1962 r. złożono na grobie Hauptmanna wieniec laurowy ufundowany przez Ministerstwo Kultury NRD oraz wieniec od Niemieckiej Akademii Sztuki, Komitetu Hauptmannowskiego, *Kulturbundu* oraz władz prowincjonalnych. Minister kultury NRD, Hans Bentzien, wygłosił przemówienie wskazując m. in. na wpływ, jaki twórczość Hauptmanna wywarła na masę ludową nie tylko Niemiec, ale i innych krajów, np. Rosji. Podkreślił on również, że rząd polski otacza była siedzibę Hauptmanna, Jagniątkowo, staranną opieką².

W dn. 15 XI 1962 r. odbyła się w teatrze *Volksbühne* w Berlinie uroczysta akademia poświęcona Hauptmannowi, zorganizowana przez Ministerstwo Kultury NRD, Komitet im. Gerharta Hauptmanna i Niemiecką Akademię Sztuki. Obecni byli: min. kultury NRD Hans Bentzien, prezes Niemieckiej Akademii Sztuki dr h. c. Willi Bredel oraz zastępcy prezesa Rady Ministrów NRD dr Maks Suhrbier i Paul Scholtz. Wicepremier NRD Alexander Abusch w swym przemówieniu przypomniał, że Hauptmann, największy dramaturg mieszczański z przełomu XIX i XX w., który nie umiał nieraz uniknąć błędów, w istocie nigdy jednak nie sprzeniwierył się ideom wielkiego humanizmu niemieckiego, zgodził się na współpracę z nowymi siłami odbudowującymi Niemcy i jako 83-letni starzec, znękany wypadkami wojennymi (był świadkiem nalotów alianckich, które spowodowały wielkie zniszczenia w Dreźnie), gotów był pomóc w tej pracy. Abusch podkreślił zasługi Hauptmanna w rozwoju niemieckiego dramatu realistycznego oraz jako twórcy niezapomnianych sylwetek przedstawicieli ludu niemieckiego³. Uroczystość zakończono odegraniem dramatu *Florian Geyer*⁴.

W Berlinie zorganizowano w związku z rocznicą hauptmannowską szereg imprez w dn. od 15 do 21 XI 1962 r., w których udział wzięli artyści scen berlińskich, jak również zespoły aktorskie scen prowincjonalnych.

W teatrze *Volksbühne* w ramach imprez hauptmannowskich wystawiono dwukrotnie *Florian Geyera* (w dn. 16 i 19 XI 1962 r.), oraz *Die Weber* (*Tkacze*), jak również *Fuhrmann Henschel* (*Woźnica Henschel*).

W Niemieckiej Akademii Sztuki zorganizowano publiczną dyskusję na temat:

¹ *Kulturbund zur demokratischen Erneuerung Deutschlands*.

² „Neues Deutschland” z dn. 15 XII 1962 r.

³ *Schöpfer unvergesslicher Volksgestalten* — Aus der Rede des Stellvertreters des Vorsitzenden des Ministerrates, Alexander Abusch auf der Festveranstaltung zum 100. Geburtstag von Gerhart Hauptmann gestern in der Volksbühne. „Berliner Zeitung” z dn. 16 XI 1962 r. oraz „Neues Deutschland” z dn. 16 XI 1962 r.; *Ein grosses Wollen, ein bestes deutsches Wollen...*, Unveröffentlichte Aufzeichnungen J.R. Bechers über Gerhart Hauptmann geschrieben im Jahre 1946. „Neues Deutschland” z dn. 17 XI 1962.

⁴ *Gerhart Hauptmann ist mit uns — Festakt zum 100. Geburtstag in der Volksbühne*. „Berliner Zeitung” z dn. 16 XI 1962 r.

Gerhart Hauptmann w naszych czasach. W dyskusji razem z innymi znanymi uczonymi udział wzięli również lipski historyk literatury, znawca twórczości Hauptmanna, prof. Hans Mayer.

W Theater im III. Stock (Teatr na III piętrze) zorganizowano wieczór hauptmannowski, w czasie którego aktor Werner Krynitz deklamował *Ketzer von Loana* (*Heretyk z Loana*), jeden z mniej znanych utworów pisarza.

Deutsches Theater (Teatr Niemiecki) zorganizował uroczyste spotkanie poświęcone Hauptmannowi i jego twórczości. Wystawiono *Biberpelz* (*Futro bobrowe*) w obsadzie aktorów z Deutsches Theater oraz *Rose Bernd* w wykonaniu zespołu górniczego z Senftenberg. W teatrze Volksbühne występował również gościnnie teatr z Dessau, wystawiając *Der Weisse Heiland* (*Biały zbawiciel*) oraz teatr drezdeński, który przedstawił *Die Ratten* (*Szczury*)⁵.

Wśród licznych imprez na prowincji na uwagę zasługuje inscenizacja mało dotąd znanej sztuki Hauptmanna *Herbert Engelmann* w Teatrze Miejskim w Putbus na Rugii. W teatrze tym wystawiono w latach poprzednich również takie sztuki tego pisarza jak *Rose Bernd*, *Der Biberpelz*, *Die Ratten* i *Vor Sonnenuntergang* (*Przed zachodem słońca*). Putbus jest miejscem, w którym pisarz po raz pierwszy zetknął się bliżej z teatrem. Było to latem 1886 r., kiedy podczas pobytu Hauptmanna w tym modnym wówczas letnisku nawiązał on kontakty przyjacielskie z bawiącą tam w sezonie wypoczynkowym grupą aktorów. Od r. 1953 Teatr Miejski w Putbus jest placówką stałą. Sztuka *Herbert Engelmann* została zainscenizowana tu zgodnie z oryginalnym ujęciem Hauptmanna, a z pominięciem opracowania Carla Zuckmayera, dokonanego już po śmierci jej autora. Napisana w 1924 r. pod wrażeniem minionej wojny, sztuka zawiera silne akcenty pacyfistyczne, krytykę społeczną i ostrzeżenia przed odrodzeniem militarystyki i szowinizmu. Inscenizacja w Putbus różni się od opracowania scenicznego Zuckmayera tym, że odrzuca cały dodany przez niego bagaż psychologiczny. Przedstawienie w Putbus jest pierwszą próbą inscenizacji dramatu *Herbert Engelmann*, który nie doczekał się dotąd wystawienia⁶.

Obok tego przedstawienia większą uwagę zwróciła na siebie także inscenizacja dramatu *Die Weber*, dokonana przez reżysera Herberta Körbsa w Teatrze Miejskim w Magdeburgu⁷.

Rocznicę hauptmannowską uczęciła również telewizja NRD nadając sztuki: *Die Ratten*, *Die Weber* oraz *Vor Sonnenuntergang*⁸. Sztuka *Vor Sonnenuntergang* jest w dużym stopniu odpowiednikiem pierwszego z dramatów Hauptmanna *Vor Sonnenaufgang* (*Przed wschodem słońca*). W inscenizacji Hagena Müller-Stahl wyeksponowano przede wszystkim te momenty, które świadczą o głębokim zrozumieniu przez autora sztuki problemów związanych z rozwojem wydarzeń w Niemczech i o dążeniu jego do przekazania społeczeństwu obaw, które ten rozwój w nim wywołał⁹.

Do uświetnienia rocznicy hauptmannowskiej przyczyniła się również wytwórnia filmowa DEFA przez wyprodukowanie filmu dokumentarnego poświęconego życiu i dziełu pisarza oraz Ministerstwo Poczty i Telegrafów, wydając dwa okolicznościowe znaczki pocztowe.

W Märkisches Museum (Muzeum Marchii) otwarto wystawę obrazującą kontakty łączące Hauptmanna z Berlinem. Na całość ekspozycji składają się listy

⁵ „Berliner Zeitung” z dn. 14 XI 1962.

⁶ E. Mollenschott, *Sähe er Putbus wieder... Ein Besuch zum 100. Geburtstag Gerhart Hauptmanns beim Theater der Insel Rügen*. „Neues Deutschland” z dn. 15 XI 1962 r.

⁷ „Neues Deutschland” z dn. 18 XI 1962 r.

⁸ W. Schwemin, *Vor Sonnenuntergang*. „Berliner Zeitung” z dn. 17 XI 1962 r.

⁹ E. Mollenschott, *Er sah das Unheil kommen. Gerhart Hauptmanns "Vor Sonnenuntergang" — vom Deutschen Fernsehjunk gültig interpretiert*. „Neues Deutschland” z dn. 18 XI 1962 r.

i dokumenty dotyczące jego współpracy ze scenami berlińskimi, głównie z teatrem *Freie Bühne*, różne wydania jego dzieł od ogłoszonego w 1892 r. tomu dramatów w Wydawnictwie Fischera, aż do ostatnio wydrukowanych 8-tomowych *Dzieł Zbiorowych*. Na wystawie znajdują się również fotografie Berlina z przełomu XIX i XX w., dowód wpisu Hauptmanna na uniwersytet, fotografie jego profesorów, a także Arno Holza, Maxa Halbe i Augusta Strindberga oraz innych osobistości ze środowiska artystycznego *Durch*, z którymi Hauptmann utrzymywał stosunki towarzyskie. Są tu ponadto fotografie ze sztuk wystawianych w Berlinie, jak np. z *Die Weber*, *Die Ratten*, *Der rote Hahn*, (*Czerwony kur*), *Einsame Menschen* (*Samotni ludzie*), *Peter Brauer*, artykuły z gazet, krytyki, jak np. artykuł Theodora Fontane, poświęcony dramatowi *Vor Sonnenaufgang*, opublikowany w „Vossische Zeitung” w dn. 2 X 1899 r., recenzja Franza Mehringa, omawiająca *Die Weber* oraz fotokopie raportów policyjnych dotyczących tejże sztuki. Wystawa będzie trwać do końca stycznia 1963 r.¹⁰

Aufbau-Verlag przyczynił się do uczczenia obchodzonej w r. 1962 rocznicy wydaniem 8-tomowych *Dzieł zbiorowych* Hauptmanna. Jest to trzecia z kolei obszerna publikacja dzieł pisarza w tym wydawnictwie. Z okazji 90-lecia urodzin Hauptmanna ukazał się w 1952 r. w Aufbau-Verlag 4-tomowy wybór jego dramatów, a następnie w 1956 r. z okazji 10 rocznicy jego śmierci nastąpił 4-tomowy zbiór jego prozy. Oba wymienione zbiory połączono obecnie w 8-tomowe wydawnictwo, które ukazało się w listopadzie 1962 r. Znalazło się w nim również *requiem* dramatyczne *Die Finsternisse* (*Ciemności*), powstałe w 1937 r., a odnalezione dopiero 10 lat później, już po śmierci pisarza, i opublikowane w Nowym Jorku. Tematycznie jest ono związane ze sztuką *Vor Sonnenuntergang*, ponieważ porusza problemy związane ze stosunkiem hitleryzmu do Żydów i daje wyraz wewnętrznym przekonaniom pisarza odnośnie rzeczywistości panującej w III Rzeszy¹¹. W wspomnianym wydaniu zbiorowym dzieł Hauptmanna tomy I—IV zawierają 25 sztuk dramatycznych, tragedii, komedii i bajek scenicznych, tomy V—VIII zaś powieści łącznie z powieścią autobiograficzną *Das Abenteuer meiner Jugend* (*Przygoda mej młodości*) oraz całość opowiadań pisarza. Wydawnictwo opracował prof. Hans Mayer, opatrując każdą pozycję posłowiem i wprowadzając czytelnika w całość zagadnień umieszczonych w tomie I esejem pt. *Gerhart Hauptmann und die Mitte*. Szkic ten zawiera ocenę twórczości Hauptmanna, podkreśla jego dążenia realistyczne oraz oryginalność jego osiągnięć dramatycznych¹². Wydanie to nie obejmuje wierszy i wierszowanych utworów epickich.

Wydanie zbiorowe dzieł Hauptmanna jest bardzo cennym osiągnięciem Aufbau-Verlagu, pozwoli ono bowiem czytelnikom na dokładne zapoznanie się z całością dorobku pisarza, który odegrał, zwłaszcza w pierwszym okresie twórczości, w literaturze niemieckiej a nawet światowej dużą rolę, tak że zasłużył sobie na następującą ocenę znanego krytyka Franza Mehringa:

Die Weber Gerharta Hauptmanna są jedynym współczesnym utworem scenicznym mającym dla literatury schyłku XIX w. takie znaczenie, jak *Die Räuber* (Zbójcy) Schillera dla literatury schyłku XVIII w.¹³

II. 75-rocznica urodzin Arnolda Zweiga

Znany szerckim rzeszom czytelników w Niemczech i na całym świecie pisarz niemiecki Arnold Zweig obchodził dn. 10 XI 1962 r. 75 rocznicę urodzin. Urodzony

¹⁰ „Berliner Zeitung” z dn. 2 XII 1962 r.

¹¹ Por. w tym nrze „P. Z.” artykuł N. Honszy pt. *Gerhart Hauptmann po r. 1933*.

¹² F. Kühlenz, *Dramatiker und Erzähler — Zur neuen Ausgabe von Hauptmanns Werken*. „Berliner Zeitung” z dn. 15 XI 1962 r. oraz W. Köhler, *Das Bleibende in Hauptmanns Werk*. „Neues Deutschland” z dn. 17 XI 1962 r.

¹³ F. Mehring, *Gesammelte Schriften* Bd 11 *Aufsätze zur deutschen Literatur von Hebbel bis Schweichel*, Dietz Verlag. Berlin 1961.

w 1887 r. w Głogowie w rodzinie siodlarza, który w późniejszych latach zajmuje się handlem zboża i węgla, Arnold Zweig ma możliwości poznania różnych środowisk społecznych. Studiuje na uniwersytetach we Wrocławiu, Berlinie i Getyndze.

Jako pisarz zadebiutował A. Zweig w r. 1912 zbiorem opowiadań pt. *Novellen um Claudia* (Nowele o Claudii) i już w 1915 r. został laureatem jednej z najważniejszych nagród literackich Niemiec — Nagrody im. Kleista¹⁴. Do najbardziej znanych dzieł A. Zweiga zalicza się powieść ogłoszoną w r. 1927 pt. *Der Streit um den Sergeanten Grisza* (Spór o sierżanta Griszę), która weszła w skład wielkiego 6-tomowego cyklu osnutego wokół I wojny światowej i lat następnych zatyt. *Der grosse Krieg der weissen Männer* (Wielka wojna białych ludzi). Na ten wielki cykl powieściowy składają się następujące pozycje: *Junge Frau von 1914* (Młoda kobieta z r. 1914) wyd. w r. 1931, następnie *Die Erziehung von Verdun* (1935) (Wychowanie pod Verdun), *Einführung eines Königs* (1937) (Intronizacja), *Die Feuerpause* (1954) (Zawieszenie broni) oraz *Die Zeit ist reif* (1957) (Czas dojrzał). Do cenniejszych pozycji zalicza się również tematycznie związaną z panowaniem faszyzmu w Niemczech, a pisaną podczas pobytu na emigracji w Palestynie powieść pt. *Das Beil von Wandsbeck* (Topór z Wandsbecku). Powieść ta stała się podstawą wyprodukowanego przez DEFE w 1951 r. filmu pod tym samym tytułem. Z okazji jubileuszu A. Zweiga film ten znalazł się ponownie w programach kin NRD.

W ciągu ostatnich miesięcy ukazała się nakładem Wydawnictwa *Aufbau-Verlag* nowa powieść Zweiga pt. *Traum ist teuer* (Marzenie jest drogie). A. Zweig jest również autorem opracowań poświęconych takim klasykom, jak np. Kleist, Büchner, Lessing i Oscar Wilde.

A. Zweig powrócił z emigracji do Niemiec wschodnich w 1948 r. i od tej chwili bierze tam czynny udział w życiu politycznym i kulturalnym. Od 1948 r. jest on wiceprezesem *Kulturbundu*, a w r. 1949 został wybrany posłem do Izby Ludowej NRD. W 1970 r. był prezydentem, w 1953 r. wiceprezydentem, a od 1957 r. do chwili obecnej jest prezydentem honorowym Niemieckiej Akademii Sztuki. Od 1957 r. jest też prezesem Centrum Pen-Clubu Wschód-Zachód. W r. 1950 został odznaczony Nagrodą Państwową NRD I klasy, w 1954 r. otrzymał Order Zasłużonych oraz Medal Pokoju. W 1957 r. przyznano mu Medal Ernsta Moritza Arndta, a w 1958 r. Leninowską Nagrodę Bojowników o Pokój.

Z okazji 75 rocznicy urodzin pisarza Niemiecka Akademia Sztuki wydała w wydawnictwie *Aufbau-Verlag* almanach zawierający listy, artykuły, wspomnienia i gratulacje znanych osobistości poświęcony Arnoldowi Zweigowi. Jubilat otrzymał życzenia urodzinowe od Komitetu Centralnego *SED*, Rządu NRD, Frontu Jedności Narodu, Izby Ludowej NRD, Centralnej Rady Związków Zawodowych, kolegów pisarzy i artystów oraz szeregu instytucji naukowych i kulturalnych NRD. Prasa, radio i telewizja NRD poświęciła również wiele uwagi temu wydarzeniu¹⁵.

W Warszawie w Ośrodku Kultury i Informacji NRD wygłosił prof. Thomas Höle odczyt pt. Arnold Zweig — w 75 rocznicę urodzin wielkiego humanisty socjalistycznego¹⁶.

Teresa Piotrowiak

OBCHODY SETNEJ ROCZNICY URODZIN GERHARTA HAUPTMANN W NIEMIECKIEJ REPUBLICIE FEDERALNEJ

W r. 1962, w którym uroczyste obchodzono setną rocznicę urodzin Gerharta Hauptmanna, ożywiły się znacznie badania i prace nad interpretacją bogatego

¹⁴ „Stuttgarter Zeitung” z dn. 9 XI 1962 r., „Süddeutsche Zeitung” z dn. 10 XI 1962 r.

¹⁵ „Neues Deutschland” z dn. 10 XI 1962 r., „Berliner Zeitung” z dn. 10 XI 1962.

¹⁶ „Trybuna Ludu” z dn. 11 XI 1962 oraz 12 XI 62 r. i „Nowa Kultura” nr 46 z dn. 18 XI 1962 r.